

LXV

SEJM WALNY PIOTRKOWSKI 1562-1563

WSTĘP

Zwany potem „egzekucyjnym”, sejm ten zwołany został pierwotnie na 12 kwietnia, potem na 22 listopada. Sejmiki, poza wcześniejszym nowokorczyńskim, odbyły się w listopadzie¹. Król przybył 22 listopada i oczekiwał na rozpoczęcie obrad cały tydzień, do 30 listopada. Marszałkiem obrany został Rafał Leszczyński.

Przebieg obrad znany jest nam z zachowanego szczegółowego diariusza². Sejm rozpoczął się bardzo burzliwie, gdyż w związku z żądaniami zwolenników programu egzekucji praw, zgłaszanymi na poprzednich sejmach, senatorowie a nawet niektórzy posłowie zwracali królowi dokumenty nadań; kanclerz Jan Ocieski, ostro krytykowany, sobie służące nadania podarł i rzucił. W czasie obrad dochodziło do gorących scen³. Ścierali się posłowie z senatorami, zwłaszcza duchownymi. Z czasem jednak obrady nabrały tempa i stały się efektywne; wpłynęła też na to informacja, która nadeszła w trakcie obrad 25 lutego, iż Rosjanie zdobyli Połock. 5 marca posłowie podali królowi swoje artykuły⁴, stanowiące w znacznej części podsumowanie dyskusji. Rychło otrzymali na nie odpowiedź królewską⁵. Teksty te stały się podstawą obszernego zestawu przyjętych przez sejm konstytucji.

Poświęcono także sporo uwagi takim kwestiom, jak obrona potoczna finansowana z dochodów z dóbr królewskich⁶, sprawa incompatibiliów⁷, próba usprawnienia działalności urzędów wojewódzkich i starościńskich⁸. Król wymierzał sprawiedliwość i rozpatrywał petycje⁹. W podsumowaniu obrad i żegnaniu króla, dokonanym przez Mikołaja Sienickiego, widoczna była satysfakcja posłów z przebiegu obrad i pewna pacyfikacja nastrojów¹⁰.

Spośród aktów prawnych, uchwalonych na tym sejmie, publikujemy:

¹ W. Konopczyński, *Chronologia*, s. 139.

² *Źródlopisma do dziejów unii Korony Polskiej i Wielkiego Księstwa Litewskiego*. Ogłosił A.T. hr. z Kościelca Wojewodzie Działyński, cz. II, Poznań 1861, s. 3-186.

³ Opisała je bliżej A. Dembińska, *Polityczna walka o egzekucję dóbr królewskich w latach 1559-1564*, s. 80 i nn. Por. też: H. Kowalska, *Walka o dziesięciny na sejmach egzekucyjnych w latach 1562—1565* [w:] *Odrodzenie i Reformacja w Polsce*, t. I, Warszawa 1956, s. 84 i nn.

⁴ *Źródlopisma*, s. 117-122.

⁵ *Ibidem*, s. 141-142.

⁶ *Ibidem*, s. 51-52.

⁷ *Ibidem*, s. 42, i odpowiedź królewska wygłoszona przez kanclerza, s. 46.

⁸ *Ibidem*, s. 122, 139.

⁹ Por. MRPS, t. V, vol. 1, s. 156-167, nr 2664-2873, oraz t. V, vol. 2, s. 278-279, nr 9121-9144.

¹⁰ *Źródlopisma*, s. 151: „...Bądźże z tego miłemu Panu Bogu wieczna chwała, iż z łaski a miłosierdzia swego i waszej Królewskiej Miłości i nam czasu w takowem wszego świata zaburzeniu użycza, a wždy jeszcze o wszytkiem wolno mówić możemy [...]. Jakoż mógł się każdy też najobcejszy człowiek przypatrzeć swobodzie w tym polskiej, jakoś się Wasza Królewska Miłość [...] z nami poddanemi o wolnościach naszych rozmawiać miłościwie raczył, nie cudzoziemskim językiem, ale rodowym naszym, nie przez tłumacze, ale usty swemi własnymi pańskimi [...], co wątpliwego było objaśnić, aby zawadą do rządów nie było, wiele szkodliwego zdjąć, nie mało potrzebnego przyczynić...”

- I. *Konstytucje sejmu piotrkowskiego, zaczętego roku 1562 a dokończonego 1563*¹¹.
- II. *Ordinatio et constitutio novorum indiciorum in Conventu generali Petricoviensi anno 1563 facta et laudata* (15 marca 1563)¹².
- III. *Uniwersał poborowy* (z 20 marca 1563)¹³.
- IV. *Uchwała osobna na mieszczańskie pobory* (Uniwersał o poborze czopowego z 20 marca 1563)¹⁴.

¹¹ Pod takim tytułem występują one w VL, t. II, s. 609-625. W MK, t. 97, k. 154v, noszą one tytuł: *Konstytucje na Sejmie walnem Piotrkowskiem anno Domini 1562° złożonem z spolnim zezwoleniem Króla Jego Miłości, Panów Rad Koronnych i Posłów Ziemskich uczynione i postanowione*. Por. też: *Constitucje trzech sejmów koronnych Piotrkowskie roku 1562. Przy nich przywilej inkorporacyjnej i uniej do Korony Księstw Oświęcimskiego i Zatorskiego Piotrkowskie roku 1565, przy nich o składziech i starych drogach miast koronnych*, w Krakowie, w Drukarni Mikołaja Szarfenbergera, roku 1565 (i dalsze Szarfenbergerowskie wydania zbiorowe konstytucji sejmowych od 1550 r.). W naszym wydawnictwie oparliśmy się na tekście z VL, czytany z MK.

¹² VL, t. II, s. 625-632.

¹³ Uniwersał ten nie został wpisany do Metryki Koronnej i oryginał jego nie jest znany. Odnaleziony i opublikowany został przez W. Pałuckiego (por. tegoż: *Uniwersały poborowe z 1563 roku*, „Kwartalnik Historii Kultury Materialnej”, R. XIV, 1966, nr 3, s. 519-533). Podstawą druku jest rkps AGAD, Archiwum Skarbu Koronnego, Oddz. I, ks. nr 93, k. 12v-15, z uwzględnieniem odmianek zawartych w rkps. B. Czart., nr 1604, s. 383-390. W niniejszym wydaniu wykorzystaliśmy tekst edycji W. Pałuckiego.

¹⁴ Również i ten uniwersał nie został wpisany do Metryki Koronnej. Odnalazł go W. Pałucki i opublikował (por. wyżej, przypis 13) na podstawie rkps. AGAD, Archiwum Skarbu Koronnego, Oddz. I, ks. nr 93, k. 16-17. W niniejszym wydaniu wykorzystaliśmy tekst edycji W. Pałuckiego.